

Poeten i pinakoteket, en fortælleteknisk undersøgelse af Petronius' *Satyrikon*, kap. 83-89

af Karina Kølle Stryg Larsen

Indledning

Denne artikel er skrevet på baggrund af en foredragseksamen, som fandt sted i juni 2004. Ideen til foredragets emne udsprang af Minna Skaftes nyeste bog *Lyre og bog*. Overordnet var ideen nemlig at læse en antik tekst og på denne anvende moderne litteraturvidenskabelige metoder.

Hvad man derfor nu kan vente sig af denne artikel, er, at jeg på Petronius' *Satyrikon* vil anvende den såkaldte aktantmodel samt Seymour Chatmans model for narrativ struktur.

Jeg vil med dette forsøge at illustrere, hvordan disse modeller kan hjælpe med at klarlægge personrelationer og fortællerniveauer og ikke mindst danne et fundament, hvorpå jeg kan bygge mere dybdegående fortolkninger.

Nogle vil måske indvende, at de resultater, som jeg er nået frem til, kunne være opnået på anden vis. Det vil jeg på ingen måde benægte, men mit forsøg, som det netop er, viser blot, at analysemodellerne kan hjælpe til at åbne teksten, påpege relationer og føre til videre analyser og fortolkninger.

Derudover skal det påpeges, at forsøget for nogen måske kan forekomme kunstigt, da teksterne undertiden synes at fungere på modellernes præmisser, men i så tilfælde må man i stedet fokusere på, at det centrale ved modellerne ikke er "at få dem til at gå op", men derimod hele processen og de overvejelser, som man gør sig undervejs.

Satyrikon er på mange måder en udfordrende tekst at arbejde med, da dens fragmentariske form volder visse vanskeligheder i forhold til værkets makrostruktur, overordnede tematik osv. Men på trods af tekstens mange lakuner ved man alligevel en del om forfatter, tekst og datering. Forfatteren til *Satyrikon* identificeres nemlig i alle håndskrifter som Petronius Arbiter, der sandsynligvis var ansat ved Neros hof som "smagsdommer". Inden da havde han beklædt embeder som prokonsul i Bithynien og efterfølgende konsul. Hans levetid er meget omdiskuteret, men han kan med en vis rimelighed antages at have levet fra årene omkring Kr.f. til ca. 65 e.Kr., hvor han blev tvunget til at begå selvmord.¹

---

¹ To af de centrale kilder til Petronius er Tacitus og Plinius den ældre. Jeg har her valgt at gengive de to kilders vigtigste ord om Petronius.

Tacitus, *Ann.*, 16.18.1: *De C. Petronio pauca supra repetenda sunt...habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu...proconsul Bithyniae et mox consul...inter*

Satyrikon er meget fragmentarisk overleveret, og der er intet håndskrift, som indeholder alle de overleverede kapitler. Det er derfor lidt af et puslespil at rekonstruere kapitlernes oprindelige rækkefølge. Der mangler i håndskrifterne i mange tilfælde bogangivelser, men der er dog referencer til bog XIV, XV og XVI, dvs. at det, vi læser i de forskellige udgaver af Petronius, højst sandsynligt tilhører disse tre bøger. Vi kender ikke det samlede antal bøger, men sandsynligvis har der oprindeligt været tyve bøger, hvilket man er nået frem til ud fra ordoptællinger og sammenligninger af eksisterende fragmenter. Disse bemærkninger tjener det formål at påpege, at man skal tage højde for værkets fragmentariske form, når man begiver sig ud i at analysere og kommentere det. En yderligere vanskelighed ved *Satyrikon*, er, at det er svært at genrebestemme værket. Hvis man definerer *Satyrikon* som en roman, som mange *Satyrikon*-forskere vælger at gøre, opfylder den på den ene side de krav, man stiller til en moderne roman: en roman er et bredt fortællende værk, som i prosaform behandler et frit opfundet stof i en verden, som er skabt af forfatteren, altså en fiktion. Men på den anden side harmonerer *Satyrikon* ikke med den moderne roman, da den er episodisk opbygget. I denne forbindelse bør man også tænke på Apulejus' værk *Det gyldne æsel* fra det 2. årh. e. kr. eller Heliodors *Aithiopika* fra det 3. årh. e.kr., som begge har en lignende episodisk opbygning, men deres værker minder på andre punkter også om en roman. Selvom romanbetegnelsen derfor er lidt misvisende, vil jeg alligevel i mangel af bedre betegne *Satyrikon* som en roman, og med Bakhtins ord om, at romanen ikke er en genre, kan jeg måske forsvare min benævnelse.²

Det skal også nævnes, at *Satyrikon*-forskerne i løbet af de sidste 100 år heftigt har diskuteret, hvordan man skal genrebestemme værket, fordi værket indeholder mange af de antikke genrer, og derfor kan betragtes som en hybrid, hvor Petronius inkorporerer og leger med flere af samtidens genrer. Jeg vil senere komme ind på denne intertekstualitet, men for at nævne et par eksempler er der mange referencer til de episke digte *Iliaden*, *Odyseen* og *Æneiden*.

Handlingsforløb i *Satyrikon*

Inden jeg går i gang med min fortælletekniske undersøgelse af *Satyrikon*, vil jeg kort gennemgå handlingsforløbet.

---

paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae Arbitr...invidia Tigellini...amicitiam Scaevini Petronio obiectans...incisas venas...aperire rursum et adloqui amicos...

Plinius den ældre, *H.N.*, 37.20: *T. Petronius consularis moriturus invidia Neronis, ut mensam eius exheredaret, trullam myrrhinam HS CCC emptam fregit...*

² Bakhtin (1988).

Jeg-fortælleren gennem hele *Satyrikon* er Encolpius, der fortæller om sine oplevelser som ung mand sammen med den endnu yngre Giton, som kan karakteriseres som Encolpius' *eromenos* ("boy friend"). De to ledsages i starten af *Satyrikon* af Ascyltus, som også ønsker Giton som *eromenos*.

Vi befinder os i de bevarede dele af romanen sandsynligvis i byen Pozzuoli ved Napoli. Værket, i den form vi har det, starter *in mediis verbis* med Encolpius, der diskuterer med retoriklæreren Agamemnon. Efter denne begivenhed konfronteres Encolpius, Giton og Ascyltus med forskellige problemer i byen, bl.a. opsøges de af Priapus-præstinden Quartilla, som anklager dem for at have forstyrret hende under en ceremoni til ære for Priapus. Hun tilfangetager de tre og holder dem indespærret og udnytter dem seksuelt i længere tid. De tre mænd slipper dog fri fra Quartilla og får tiltusket sig en middagsinvitation hos den meget rige, frigivne slave, Trimalchio. Da de efterhånden er blevet temmelig berusede og trætte af Trimalchios praleri, forlader de middagsselskabet.

Dernæst finder vi Encolpius og Ascyltus i gang med at skændes om Giton, da de begge jo vil have ham som *eromenos*. Det ender med, at Ascyltus vinder striden og dermed Giton, hvorefter Encolpius bliver dybt ulykkelig og beslutter sig for hævn over Ascyltus. I sin søgen efter Ascyltus havner Encolpius i et pinakotek, dvs. en maleriudstilling, hvor kap. 83 til 89 udspiller sig. Encolpius udtrykker sin store forundring over malerierne. Efter kort tid træder Eumolpus ind i pinakoteket og giver sig til at samtale med Encolpius. Efter at have beklaget sin situation som digter og Encolpius sandsynligvis også har beklaget sin situation som en ulykkelig elsker,³ begynder Eumolpus at fortælle en historie om *drengen fra Pergamon*.⁴ Indholdet af denne fortælling er: Eumolpus er i Pergamon, hvor han indlogeres hos en mand, hvis søn han forelsker sig i. Han bliver sønnens fysiske og mentale lærer, men forsøger at skjule sin forelskelse overfor forældrene. En dag tilsmiler skæbnen ham, og han får mulighed for at sove sammen med drengen. Da drengen halvsover, siger Eumolpus højt, så drengen kan høre det, at han vil give drengen to duer, hvis han kan kysse ham. Han kysser ham og giver næste dag drengen duerne som lovet. Det samme sker de to efterfølgende nætter, hvor Eumolpus lover mere og mere for til sidst at få lov til at være fuldstændigt sammen med drengen. Problemet er bare, at Eumolpus til sidst lover ham en makedonsk hest, som han ikke kan få fat på. Herefter vil drengen på ingen måde være sammen med Eumolpus, men siger hver gang han nærmer sig, at han skal lade ham være, ellers siger han det til sin far. Men

---

³ Der er en lakune i teksten, og derfor ved man ikke præcis, hvad der er gået forud for denne begivenhed.

⁴ Fortællingen om drengen fra Pergamon karakteriseres som en milesisk fortælling, og det vil jeg vende tilbage til senere.

drengen får først hævn over Eumolpus, da han begynder at spille Eumolpus' rolle, og vækker ham tre nætter i træk for at bede om samleje. Til sidst er Eumolpus så træt og udkørt, at han til drengen siger, at hvis ikke han holder op, vil han sige det til hans far!

Efter Eumolpus' historie er vi tilbage i pinakoteket, hvor Encolpius stiller Eumolpus spørgsmål om maleriers alder m.m. Dette foranlediger Eumolpus til på stående fod at komponere et digt om den velkendte historie om erobringen af Troja, *Troiae halosis*.

Efter begivenhederne i pinakoteket genforenes Encolpius med Giton, men der opstår lidt problemer med Ascylltus, som Eumolpus ordner. Herefter er Ascylltus ude af billedet, og Eumolpus overtager hans plads.

Encolpius, Giton og Eumolpus rejser fra Pozzuoli med et skib sydpå, men forliser, så efter at have reddet sig i land begiver de sig til fods ind i landet. Efter lang vandring ankommer de til Kroton.

I Kroton møder Encolpius den velhavende kvinde Kirke, som forelsker sig i ham og på alle mulige måder forsøger at komme i lag med ham. Men forgæves, for Encolpius er blevet impotent, da han har pådraget guden Priapus' vrede, da han har forbrudt sig mod ham.

Her slutter teksten brat, og vi kan kun gisne om jeg-fortællerens videre skæbne.⁵

Fortælleteknisk undersøgelse af *Satyrikon* kap. 83-89

Aktantmodel

For at opsummere: det centrale i kap. 83-89 er (1) personerne Encolpius og Eumolpus, som befinder sig i et pinakotek, (2) episoderne med den milesiske fortælling om drengen fra Pergamon og (3) digtet om erobringen af Troja. På disse personer og episoder skal to litterære analysemodeller, nemlig aktantmodellen og en model for den narrative struktur, anvendes.

Jeg starter med aktantmodellen:

Giver/afsender → objekt → modtager

↑

Hjælper → subjekt ← modstander

Den første linie kaldes kommunikationsaksen, den anden linie projektaksen og endelig den tredje linie konfliktaksen.

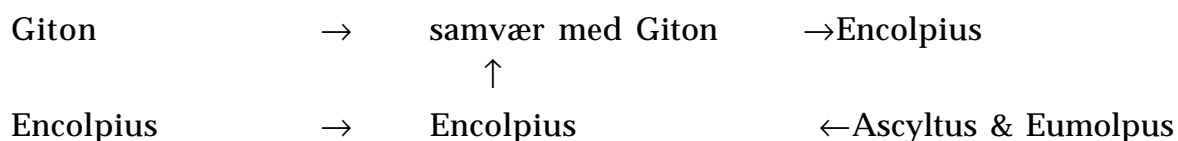
⁵ Hvis man hurtigt vil have et bedre kendskab til *Satyrikon*, findes en dansk oversættelse af hele *Satyrikon* af K. Schwanenflügel (1945). Derudover har H.H. Ørberg oversat middagen hos Trimalchio (1986). P.G. Walsh har også udgivet en udmærket engelsk oversættelse af hele *Satyrikon*.

Aktantmodellen blev udviklet af den franske strukturalist Greimas i 1960'erne på baggrund af Vladimir Propps arbejde med russiske folkeeventyr.

Som udgangspunkt har modellen et subjekt, som vil noget, altså et objekt. Det er ikke kun hovedpersonen, som kan fungere som subjekt. Andre optrædende personer kan også optræde på denne plads, blot de er initiativtagere i handlingsforløbet. Forskellige forhold kan have indvirkning på subjektet og objektet. For subjektets vedkommende kan der være en hjælper og/eller en modstander. Man ser ofte, at subjektet også er sin egen hjælper. For objektets vedkommende forudsættes det, at det kommer fra nogen eller noget, og derfor har objektet også en modtager, som faktisk ofte også kan være subjektet selv. Det nyttige ved aktantmodellen er, at også abstrakter kan analyseres som aktanter, f.eks. en persons begær, vrede osv.

Jeg vil derfor nu illustrere, hvordan Encolpius, Eumolpus og Ascyltus ud fra aktantmodellen forekommer i mange forskellige roller og konstellationer. Man skal bl.a. bemærke, hvordan Petronius lader de tre personer interagere og skifte plads.

Eksempel 1

Som jeg fortalte, ønsker Encolpius at være sammen med Giton, hvilket udgør objektet, og derfor er Encolpius både subjekt og modtager, da det jo er for sin egen kærligheds skyld, at han kæmper for at få Giton. Giton er derfor giveren af dette objekt. Hjælperen er i mange tilfælde igennem hele *Satyrikon* Encolpius selv, som med al sin magt forsøger at holde andre væk fra Giton. Da Encolpius møder Eumolpus i pinakoteket, indtager han den plads, som Ascyltus hidtil har haft. Eumolpus bliver nemlig også forelsket i Giton og forsøger at forføre ham ved flere lejligheder.

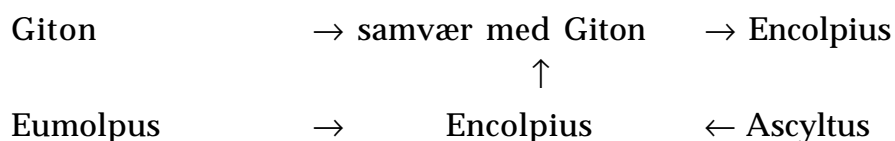
Men udover at være en hindring for Encolpius spiller Eumolpus også en positiv rolle overfor Encolpius, for ser man på eksempel 2 nedenfor, er det værd at bemærke, at Eumolpus nu fungerer som en hjælper. For i Encolpius' kampe med Ascyltus om Giton går Eumolpus ind og hjælper Encolpius. F.eks. trøster Eumolpus Encolpius ved sin sympatfortælling om den pergamenske dreng,⁶ og

---

⁶ Jeg vil senere komme ind på, hvordan man kan betragte fortællingen om den pergamenske dreng som en sympatfortælling.

derudover slås han med Ascylltus og udkonkurrerer ham, så han faktisk forsvinder helt ud af *Satyrikon*.

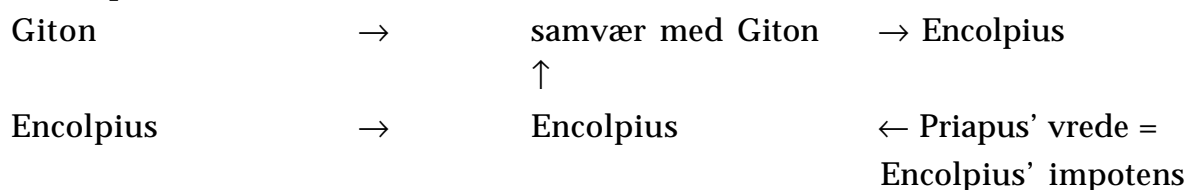
Eksempel 2

Eksempel 1 og 2 viser, hvordan personerne kan skifte plads og spille forskellige roller, altså enten som hjælper eller modstander, alt efter hvilken episode vi befinder os i. Det er værd at bemærke, at Eumolpus indtager Ascylltus' plads, så der netop forekommer den trepersoners forbindelse, som Petronius anvender igennem hele værket.

Lad os nu gå videre til eksempel 3 nedenfor, hvor kommunikationsaksen er den samme som i de tidligere eksempler.

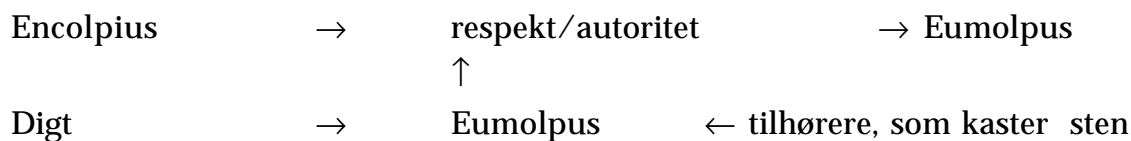
Eksempel 3

Encolpius er igen sin egen hjælper, men kun fordi Priapus er hans modstander, for Encolpius har på et eller andet tidspunkt pådraget sig guden Priapus' vrede ved at skænde guden og dens helligdom. Det kunne være i forbindelse med opholdet i Pozzuoli, hvor præstinden Quartilla netop straffer de unge mænd for krænkelse af Priapus. Men der hersker imidlertid uenighed, om det er denne affære i Pozzuoli, der har udløst Priapus' vrede. Under alle omstændigheder følges Encolpius gennem hele *Satyrikon* af gudens vrede, som viser sig ved, at Encolpius har voldsomme potensproblemer. Dette skaber netop problemer i forhold til Giton, da Encolpius dermed har vanskeligt ved at indgå i et seksuelt forhold med Giton.

Som jeg nævnte i min præsentation af aktantmodellen, kan andre personer end hovedpersonen fungere som subjektet i aktantmodellen. Hvis man opfatter Eumolpus som subjektet, altså en slags hovedperson i en episode af *Satyrikon*, er det interessant, hvordan hans objekt ud fra kap. 83-89 bliver et abstrakt forhold, som det fremgår af på eksempel 4.

Eksempel 4

Objektet for Eumolpus er i kap. 83 til 89 at søge at opnå respekt og autoritet som digter, hvilket han udtrykker eksplicit overfor Encolpius, da han beklager, at kun alt for få mennesker sætter pris på digtere og deres evner. Eumolpus' middel til at opnå respekt og autoritet er et digt om erobringen af Troja, som fungerer som en ekfrase⁷ over et maleri, som Encolpius og Eumolpus får øje på i maleriudstillingen.

Respekten og autoriteten skal komme fra Encolpius, da han skal anerkende Eumolpus' evner ved at lytte til digtet. Eumolpus bliver i slutningen af sin digtfremførelse forstyrret af nogle unavngivne personer i pinakoteket, som begynder at kaste sten efter ham, da de er trætte af at høre på hans digte. De fungerer derfor som modstandere, da de afbryder Eumolpus.

Man ser derfor, at Eumolpus på samme plan som Encolpius kan indtage pladsen som subjektet i aktantmodellen og dermed styre visse begivenheder og episoder i *Satyrikon* efter sine interesser.

Jeg vil om lidt vende tilbage med en mere dybdegående fortolkning af Petronius' hensigt med dette digt om erobringen af Troja.

For at opsummere: Aktantmodellen har vist sig nyttig til at påpege personers relationer, handlinger og årsager til handlinger. Yderligere fremgik det, hvordan Eumolpus f.eks. spiller forskellige roller i forhold til Encolpius, og nogle gange fungerer som en hjælper, andre gange som modstander. Alt afhængig af situationen spiller Eumolpus den vigtige rolle at føre handlingen videre efter bruddet med Ascyllus.

Derudover fremgik det, at både personer og abstrakte forhold kan betragtes som objekter, som *Satyrikons* personer efterstræber.

Den narrative struktur

Hvad aktantmodellen ikke kan bruges til og heller ikke er skabt til, er at klarlægge fortællerforhold og fortællerniveauer. Netop fortælleraspekterne er interessante at betragte i *Satyrikon*, da værket har forskellige fortællerstemmer, dvs. narrative strukturer på forskellige planer.

---

⁷ En ekfrase er en fortælling/beskrivelse inspireret af f.eks. et maleri, som det er tilfældet i *Satyrikon*. Man kan f.eks. også kalde beskrivelsen af Achilleus' skjold i 18. sang af *Iliaden* for en ekfrase.

For at belyse disse forhold vil jeg anvende en skematisk fremstilling af den narrative struktur udtænkt af Seymour Chatman.⁸

FORFATTER	IMPLICIT FORTÆLLER	EKSPLICIT FORTÆLLER	FABEL	EKSPLICIT TILHØRER	IMPLICIT TILHØRER	LÆSER
Den virkelige, historiske person	“Synsvinkel”	Den påståede fortæller af fabeln	Selve handlingen	Den påståede modtager af fabeln	Ideal-læseren	Den konkrete læser

Skemaet skal læses på følgende måde: Fabeln er den egentlige historie. Fabelen bliver fortalt af en eller anden, som er den instans, der kaldes den eksplicite fortæller. Den eksplicite fortæller er ikke identisk med forfatteren, og da det samtidig ikke giver mening at spørge, hvad forfatteren i virkeligheden mente, har man for nemheds skyld indført den implicite fortæller: Det er den rolle, forfatteren påtager sig, når han forfatter. Den implicite fortæller er også den skabende del af forfatterpersonligheden, som kan udledes af det overleverede værk. Forfatteren er den historiske person, hvis navn står på omslaget.

Hvor den eksplicite fortæller henvender sig til en imaginær tilhører, altså den eksplicite tilhører, som han forventer tager hans historie for pålydende, kan den implicite fortæller tillade sig at distancere sig fra den eksplicite fortæller. Den implicite fortællers bedrevidende tilhører kaldes for den implicite tilhører. Ligesom den implicite fortæller ikke kan sættes lig med forfatteren, er den implicite tilhører ikke identisk med den konkrete læser, men er snarere en ideallæser.

Man bør starte med at anvende denne model i forhold til værket *Satyrikon* skrevet af Petronius.

Eksempel 5

FORFATTER	IMPLICIT FORTÆLLER	EKSPLICIT FORTÆLLER	FABEL	EKSPLICIT TILHØRER	IMPLICIT TILHØRER	LÆSER
Petronius			<i>Satyrikon</i>			Moderne læser

Petronius er som sagt den virkelige, historiske person, der har forfattet *Satyrikon*, som dermed bliver den såkaldte fabel. Det er usikkert, hvem Petronius har haft i

⁸ Chatman (1978).

tankerne som den konkrete læser af *Satyrikon*, men under alle omstændigheder kan f.eks. jeg, om Petronius vil det eller ej, betragtes som en konkret læser. Dette eksempel illustrerer et meget overordnet fortælleniveau, hvor det mest interessante er at diskutere læseren af fabeln. Men det vil jeg ikke komme nærmere ind på.

Hvis man derimod tager udgangspunkt i kap. 83 til 89, som jo er omdrejningspunktet for denne artikel, viser der sig flere lag i den narrative struktur. Igennem hele *Satyrikon* er Encolpius jeg-fortælleren, som fortæller os læsere om forskellige begivenheder og episoder, som han kommer ud for. Dette er også tilfældet i kap. 83-89. Hvis man ser på eksempel 6 nedenfor har jeg forsøgt at anvende modellen i forhold til disse kapitler.

Eksempel 6

FORFATTER	IMPLICIT FORTÆLLER	EKSPLICIT FORTÆLLER	FABEL	EKSPLICIT TILHØRER	IMPLICIT TILHØRER	LÆSER
Petronius	Kunst i litteratur	Encolpius	Episoden i pinakoteket	Ukendt		Moderne læser

Encolpius fungerer som den eksplicitte fortæller, der fortæller om sine oplevelser i pinakoteket, hvilket dermed udgør fabeln. Dette gør han til den eksplicitte tilhører, som man desværre ikke kan identificere. Det fremgår ikke af de overleverede dele af *Satyrikon*, om Encolpius har haft en konkret, implicit tilhører, så det må derfor stå hen i det uvisse. Den eksplicitte fortæller og tilhører udgøres stadig af Petronius og mig, og dette fungerer som en ydre ramme.

Det bør i denne sammenhæng overvejes, om man kan tale om en implicit fortæller eller en bestemt synsvinkel, som forfatteren anlægger. Når Petronius lader Encolpius træde ind i en maleriudstilling, påvirkes af maleriernes skønhed, og som vi senere skal se, inspireres til samtaler, inkorporerer han et element, som synes at være karakteristisk for flere af de såkaldte antikke romaner, nemlig at visuelle elementer inspirerer og igangsætter handlinger. Dette er netop også er tilfældet i Longos' roman om *Dafnis og Chloe* fra det 2. eller 3. årh. e. kr., hvor forfatteren inspireres til sin fortælling om det unge par efter at have set et smukt maleri i en grotte. Dette vil jeg vende tilbage til nedenfor.

Trænger vi lidt længere ind i begivenhederne i pinakoteket, forekommer der, som jeg har været inde på, mindre episoder, som spiller vigtige roller i opbygningen af den narrative struktur. Petronius lader Eumolpus tale direkte og

fortælle to historier, nemlig fortællingen om drengen fra Pergamon og digtet om erobringen af Troja.

Jeg vil starte med at anvende modellen i forhold til Eumolpus' milesiske fortælling om drengen fra Pergamon.

Eksempel 7

FORFATTER	IMPLICIT FORTÆLLER	EKSPLICIT FORTÆLLER	FABEL	EKSPLICIT TILHØRER	IMPLICIT TILHØRER	LÆSER
Petronius	Milesiske fortællinger	Eumolpus	Drengen fra Pergamon	Encolpius	Person med kendskab til milesiske fortællinger	Moderne læser

Eumolpus fungerer som den eksplicite fortæller, hvorved Petronius skifter fortællerniveau fra Encolpius til Eumolpus. Det fremgår klart af teksten, at Encolpius er den eksplicite tilhører af fortællingen, for som det fremgik tidligere, vandrer Encolpius og Eumolpus rundt og ser på malerier sammen.

Det relevante i dette eksempel er, at der anlægges en bestemt synsvinkel. Petronius refererer her til en desværre ikke godt overleveret litteratur fra antikken, nemlig de såkaldte milesiske fortællinger. Disse "noveller", som man kan karakterisere dem, har som fælles tema erotik, humor og et overraskelsesmoment. Fra forskellige antikke kilder fremgår det, at de milesiske fortællinger var udbredte og særligt anvendte i større prosa værker, og f.eks. anvender Apulejus fra det 2. årh. e. kr. i sit værk *Det gyldne æsel* lignende milesiske fortællinger.⁹ Hvis man antager, at Petronius med dette forsøger at illustrere sine litterære kompetencer til at intertekstualisere og dermed bliver en bestemt implicit fortæller, må der nødvendigvis også være en implicit tilhører til dette. Det skal derfor være en, som har et lignende kendskab til denne type litteratur, for ellers kan vedkommende ikke opfange de signaler, som Petronius sender.

I eksempel 8 nedenfor finder vi en parallel situation. Fablen er i dette tilfælde digtet om erobringen af Troja, som Eumolpus, da han og Encolpius vandrer rundt i pinakoteket, reciterer. Som i eksemplet med den milesiske fortælling kan disse to begivenheder karakteriseres som underepisoder med samme eksplicite tilhører. Hvad der har ændret sig, er selvfølgelig både fablen, den implicite fortæller og implicite tilhører.

⁹ Apuleius, *Met.* 1.1. Også Aristides fra det 1. årh. f. kr. skrev *Milesiaka*, altså milesiske fortællinger, men der er desværre ikke bevaret noget direkte fra hans hånd. Der er generelt meget få milesiske fortællinger bevaret, og derfor skal man passe på med at generalisere om denne type litteratur.

Da fablen nu er et digt om Trojas skæbne, forsøger Petronius at parallelisere Eumolpus og hans digt med den episke tradition. Petronius refererer til fortidens store episke digtere Homer og Vergil, og man må formode, at han ønsker, at den implicite tilhører, ideallæseren, skal opfange og dermed erindre Homers og Vergils ord om samme begivenhed. I denne sammenhæng kan man yderligere forestille sig, at Petronius' hensigt med de episke referencer kan have sigtet mod, at læseren skulle sammenligne Eumolpus med sine episke forgængere, og dermed vil der opstå en komisk sammenligning, men dette vil jeg vende tilbage til nedenfor.

Eksempel 8

FORFATTER	IMPLICIT FORTÆLLER	EKSPLICIT FORTÆLLER	FABEL	EKSPLICIT TILHØRER	IMPLICIT TILHØRER	LÆSER
Petronius	Episk digtning	Eumolpus	Digt	Encolpius	Person med kendskab til litteratur om Trojas fald	Moderne læser

Det interessante ved eksempel 7 og 8 er yderligere, at Petronius lader under-episoderne kommunikeres ud igennem en anden end hovedpersonen Encolpius, hvilket giver *Satyrikon* en meget nuanceret fortællestruktur.

Jeg har nu forsøgt at skildre, hvordan man kan anvende aktantmodellen og den narrative strukturmodel på *Satyrikon*, og resultatet er, at *Satyrikons* personrelationer, fortælleniveauer, og forfatterens synsvinkel er blevet klarlagt.

Som man vil have bemærket, har modellerne haft visse begrænsninger, da de ikke fungerer som dybdegående fortolkningsmetoder. Derfor er det nu min hensigt med afsæt i de foregående analyser at fortolke videre på tre forhold, som har trådt kraftigt frem i analyserne, nemlig de visuelle elementer i *Satyrikon*, den milesiske fortælling og digtet om erobringen af Troja.

De visuelle elementer kan karakteriseres som et tema i romanen *Satyrikon*, og det findes også i værker, som er beslægtede med *Satyrikon*. Den milesiske fortælling og digtet derimod fungerer som episoder, som store dele af *Satyrikon* er bygget op af og samtidig viser Petronius' mesterlige evner til intertekstualitet.

Visuelle elementer i *Satyrikon*

Som jeg omtalte tidligere, sættes hele handlingen i kap. 83 til 89 i gang af Encolpius' ankomst til et pinakotek, hvor han straks påvirkes og forundres over malerier. Encolpius fremstilles meget følelsesladet, og derfor lader Petronius malerierne blive kommunikeret ud gennem Encolpius' følelser, ikke syn. Bl.a. udtrykker Encolpius, at malerierne er så levende malet, at de forekommer at have en sjæl (*pictura animorum*).

De afbildede motiver er af guder og halvguders forelskelse i unge mænd:

(1) Apollon var forelsket i den smukke yngling Hyacinthus, og en dag, da de dyrkede diskoskast sammen, ramte Apollon Hyacinthus ved et vådekast og dræbte ham. (2) Jupiter forelskede sig i den smukke trojanske kongesøn Ganymedes, som han forklædt som en ørn bortførte til Olympen, hvorefter han gjorde Ganymedes evigt ung og lod ham tjene som gudernes mundskænk.

(3) Hercules var forelsket i Hylas, men vandnymfer forelskede sig også i ham og trak ham i vandet, så han druknede til stor ulykke og sorg for Hercules.

Det virker meget bevidst, at Petronius anvender disse mytologiske figurer, da både Apollons og Herakles' forhold til unge mænd blev ødelagt. Dette skal netop paralleliseres med Encolpius' situation, dvs. at man kunne betragte Encolpius som Hercules eller Apollon og Ascyllus som Jupiter, der stjæler den unge mand. Hermed opløfter Petronius begivenhederne til det mytologiske og heroiske univers, og Encolpius kommer til at fremstå som en tragisk helt. For man kan jo yderligere sammenligne Encolpius med den forurettede Achilleus, der har mistet sin Briseis. Petronius laver dermed en ironisk spejling af den sexfikserede Encolpius som mytologisk og tragisk, episk helt.

Da Encolpius omtaler de førnævnte mytologiske figurer, klager han egentlig over sit problematiske forhold til Giton. Han betragter gennem mytologien sin egen skæbne, og dette kan sammenlignes med Aeneas, der betragter sin egen tragedie som trojansk helt på Junotemplet i Karthago.¹⁰ I denne sammenhæng fremstilles Encolpius igen som en helt, nu en trojansk helt som Aeneas. Derfor forekommer en form for dobbeltspejling af Encolpius fremstillet som en helt. I den netop refererede episode hos Vergil introduceres den smukke Dido, og faktisk sker lignende hos Petronius. Men i *Satyrikon* er det ikke en smuk kvinde, men derimod Eumolpus, som træder ind på scenen. Encolpius skjuler i denne forbindelse ikke, at Eumolpus har et utiltalende ydre. Hvis man som læser opfanger denne parallel mellem Petronius og Vergil, bliver Encolpius' situation en parodi og komisk fremstilling af Encolpius som helt, eller nærmere antihelt.

---

¹⁰ Vergil, *Aen.* 1.462.

Maleriudstillingen og de dertilhørende begivenheder fungerer derfor overordnet som fortælle tekniske midler, som bl.a. igangsætter handlingen, introducerer en ny person, nemlig Eumolpus, og ikke mindst illustrerer og problematiserer forholdet mellem de forskellige af romanens personer.

Den milesiske fortælling om drengen fra Pergamon

En milesisk fortælling/novelle er som sagt en kort, sjofel og erotisk historie, der ud fra de få overleverede eksempler åbenbart ofte foregik i Milet. I *Satyrikon* er to milesiske fortællinger, nemlig drengen fra Pergamon og enken fra Ephesos.

Eumolpus begynder i kap. 85 at fortælle om drengen fra Pergamon, efter at Encolpius sandsynligvis har fortalt ham om sine problemer med Ascyltus og Giton.¹¹ Historien kan tolkes som en trøst for Encolpius, hvor Giton sammenlignes med den pergamenske dreng, som fremstilles omskiftelig og utugtig. Igennem *Satyrikon* erfarer man nemlig, hvordan Giton opfører sig meget egoistisk og frækt overfor Encolpius, som hele tiden prøver at gøre alt godt for Giton, så de i fred og ro kan være sammen.

Den milesiske fortælling synes også at have et andet formål. For det fremgår eksplicit af teksten, at Encolpius, inden Eumolpus begynder på sin milesiske fortælling, har visse forventninger til denne gamle og pudsige mand. Men da Eumolpus påbegynder sin milesiske fortælling, brister Encolpius' illusion om noget stort. Fortællingen danner hermed en kontrast til, hvad vi som læsere om lidt bliver udsat for, når Eumolpus skal vise sine evner til en digterisk ekfrase over et maleri af erobringen af Troja. Petronius kan med dette siges at forgrube handlingens gang.

Episoden illustrerer yderligere, at Eumolpus ikke er bedre end andre i *Satyrikon*, hvad angår seksuelt begær.

Encolpius bringes efter Eumolpus' fortælling tilbage til virkeligheden og dermed også væk fra den episke helteverden, som vi før så ham placeret i. I denne sammenhæng er det vigtigt at pointere, at Encolpius i både kap. 83 til 89 og i hele romanen svinger mellem to niveauer, dels Encolpius som episk helt og dels Encolpius på jagt efter sex, penge, middag hos rige osv.

Digtet om erobringen af Troja

Eumolpus' digt om erobringen af Troja starter i kap. 89, og begivenhederne i Troja fortælles gennem en trojaners øjne. Digtet må først og fremmest karakteriseres som en ekfrase over et maleri, som Eumolpus ser i pinakoteket.

---

¹¹ Jeg siger sandsynligvis, da der i teksten før kap. 85 er en lakune.

Dermed bliver det et eksempel på, hvordan visuelle elementer (kunst) i litteratur kan inspirere til fortælling. Tænk bare på Longos' *Dafnis og Chloe*, hvor forfatteren efter at have set et maleri i en grotte inspireres til fortællingen om ung, uskyldig kærlighed. Hos Longos har vi en dobbeltspejling, hvor naturen afspejler sig i maleriet, som afspejler sig i den litterære fremstilling. Det er i denne sammenhæng også værd at bemærke Achilles Tatiuss' *Leucippe og Clitophon*, hvor forfatteren får sin historie fortalt af en person, som han møder i et pinakotek foran et maleri af Europa og Zeus i tyreham. Visuelle elementer som inspirationskilde forekommer altså i tre af de få overleverede antikke romaner, og man bør derfor overveje, om det har været et karakteristisk træk i græske såvel som latinske romaner, som ofte har omhandlet kærlighed. Man kan dog ikke karakterisere *Satyrikon* som en kærlighedsroman, men derimod som en parodi på en kærlighedsroman, hvor forholdet mellem en ung mand og kvinde er udskiftet med et homoseksuelt forhold.

Digtet har også andre funktioner, for i *Satyrikon* forekommer mange digte, f.eks. digtet om *Bellum Civile* (borgerkrigen), som straks får læseren til at tænke på Lucans digt af samme navn fra det 1. årh. e.kr. Digtet om Troja fungerer som tidligere antydning som et fortælleteknisk redskab, hvormed Petronius karakteriserer sine personer, i dette tilfælde Eumolpus. Eksempel 4 af aktantmodellen tydeliggør netop, hvordan Eumolpus med sit digt forsøger at opnå respekt og blive anerkendt som den dygtige digter, ingen andre vil anerkende ham som.

Men man kan nu spørge, hvorfor dette tema med erobringen af Troja er valgt? Man skal først og fremmest overveje, om det kunne have en forbindelse til den netop omtalte fremstilling af Encolpius som en forurettet Achilleus, en ulykkelig Apollon eller Hercules.

Man kan også forestille sig, at Troja-temaet har haft til hensigt at imponere Encolpius, der naturligvis kendte fortidens store digtere. Hvis man holder fast i dette, forsøger Eumolpus derfor at gå i Homers og Vergils spor, og dette danner en bemærkelsesværdig kontrast til hans milesiske fortælling om drengen fra Pergamon, hvis indhold var på et meget anderledes niveau. Fortællingen omhandlede jo netop erotik og sex mellem to mænd, hvorimod digtet handler om grækernes erobring af Troja i den trojanske krig – et alvorligt og centralt emne, som optager meget plads i den antikke litteratur.

Petronius skildrer med digtet derudover Eumolpus som en person, der er i stand til at tilpasse sig et hvilket som helst publikum. Historien om drengen fra Pergamon efterfølger, at Encolpius har beklaget sin situation som en ulykkelig elsker og fortalt om sine kvaler over Giton.

Digtet derimod følger de tos vandring rundt i pinakoteket, hvor Eumolpus øjner en chance for at imponere og prale af sine talenter. Dermed bliver han også en kontrast til Encolpius, som på ingen måder tilstræber det samme.

Konklusion

Jeg har nu forsøgt at vise, hvordan moderne læsestrategier kan åbne for en antik tekst og klarlægge personrelationer, fortællerniveauer og ikke mindst de faktorer, hvormed Petronius driver *Satyrikons* personer frem og karakteriserer dem. Jeg tænker f.eks. på forelskelse, digte, fortællinger osv.

Aktantmodellen har vist sig meget nyttig til at beskrive, hvordan Petronius lader personerne i *Satyrikon* have forskellige funktioner i forhold til hinanden. F.eks. er Eumolpus i nogle tilfælde en hindring for Encolpius i hans stræben efter Giton og i andre tilfælde en støtte og hjælpende hånd, når der skal udkæmpes slagsmål med Ascyltus. Modellen hjælper yderligere til tydeligt at illustrere, hvor kompliceret Encolpius' kærlighed til Giton er, da både menneskelige og guddommelige forhold sætter sig imod.

Hvad den narrative strukturmodel derimod slog fast, var først og fremmest, hvor mange fortællerniveauer der er i *Satyrikon* – hvordan vi bevæger os ned igennem lagene fra Petronius til Encolpius og til Eumolpus.

Derudover tvinger denne model læseren til at overveje, hvilken synsvinkel forfatteren lægger på sit værk og de episodiske elementer. Det fremgik netop af mine analyser, at Petronius lægger meget mellem linierne, når han lader Eumolpus fortælle om drengen fra Pergamon eller digter om erobringen af Troja. Strukturmodellen åbnede derfor øjnene og dannede grobund for en dybere fortolkning af erobringen af Troja og drengen fra Pergamon.

Min fokus på intertekstualiteten i *Satyrikon* var på mange måder også udsprunget af arbejdet med de to modeller, og de intertekstuelle referencer og paralleller i kap. 83 til 89 til episk litteratur er vigtige at opfange og forstå, hvis man som læser vil være en integreret del af Petronius' litterære univers.

Som strukturmodellen påpegede, kan man med rimelighed også tale om en ideallæser, dvs. en implicit tilhører, for *Satyrikon* – en, der kan opfatte alle referencer til andre antikke, litterære genrer.

Det skal dog tilføjes, at man selvfølgelig godt kan læse *Satyrikon* uden at kende til f.eks. Homer og Vergil, men det giver visse forståelsesmæssige fordele og detaljerede nuancer at have læst anden antik litteratur.

Selvom disse modeller har klarlagt mange forhold i *Satyrikon*, skal man alligevel erindre, at modellerne ikke er lavet til antikke tekster og derfor har

begrænsninger. Som Minna Skafte Jensen udtrykker det, er et projekt som mit *kompromisernes holdeplads*, da modellerne undertiden kan synes at være presset ned over teksterne.¹² Ikke desto mindre har arbejdet med modellerne åbnet mine øjne som læser og sat mine tanker i gang.

---

¹² Jensen (2004) 7.

Bibliografi

- Bakhtin, M. (1988) *The Dialogic Imagination*, Austin.
- Bowie, E. (1994) "The Readership of Greek Novels in the Ancient World", in James Tatum (ed.) *The Search for the Ancient Novel*, Baltimore and London, pp.435-459.
- Chatman, S. (1978) *Story and Discourse*, Ithaca & London.
- Conte, G.B. (1996) *The Hidden Author*, Berkeley.
- Genette, G. (1980) *Narrative Discourse*, (transl. J.E. Lewin), New York.
- Harrison, S.J. (ed.) (1998) *Oxford Readings in the Roman Novel*, Oxford.
- Jensen, M.S. (2004) *Lyre og bog. Indføring i moderne læsning af antik litteratur*, Odense.
- Müller, K. (1961) *Petronii Arbitri Satyricon*, München.
- Macleod, M.D. (1974) *Luciani opera*, tomus II, lib. 39, Oxford.
- Schwanenflügel, K. (1963) *Satyricon*, København.
- Slater, N.W. (1990) *Reading Petronius*, Baltimore.
- Stephens, S.A. (1994) "Who Read Ancient Novels?", in James Tatum (ed.) *The Search for the Ancient Novel*, Baltimore and London, pp.405-418.
- Sullivan, J.P. (1968) *The Satyricon of Petronius. A Literary Study*, London.
- Vieillefond, J.-R. (1987) *Longus: Pastorales*, Paris.
- Walsh, P.G. (1997) *Petronius. The Satyricon*, Oxford.
- Ørberg, H.H. (1986) *Festen hos Trimalchio*, Grenå.